

ВСТУП

КОЛИ ТОБІ ДЕВ'ЯТНАДЦЯТЬ

(І ШЕ ПРО ДЕЩО)

1

Коли мені виповнилося дев'ятнадцять (в історіях, які ти збираєшся прочитати, це число має певне значення), гобіти були великими.

Під час Великого музичного фестивалю у Вудстоці у бруді на фермі Макса Язгура бєбралися дєсь півдюжини Меррі та Піппінів, удвічі більше Фродів і незліченна кількість гіпарів Гендальфів. «Володар перснів» Дж. Р. Р. Толкіна в ті дні мав шалену популярність, і хоча я так і не зміг потрапити на «Вудсток» (про що шкодую), по-моєму, я був наполовину гіпі, принаймні достатньо гіповим, щоб прочитати ці романи й захопитися ними. Книги «Темної вежі», як і більшість довгих історій-фентезі, написаних чоловіками та жінками мого покоління («Хроніки Томаса Ковенанта» Стівена Доналдсона, «Меч Шаннари» Тері Брукса — і це тільки два приклади), народилися під впливом Толкіна.

Але попри те, що ті книжки я прочитав у 1966 і 1967 роках, від свого писання я все ж утримався. З якоюсь зворушливою приязністю реагував я на розмах Толкінової уяви (на честолюбність задуму розказаної ним історії), але хотів написати власну історію. Якби я почав це робити тоді, то неминуче повторив би його витвір. А це, як полюбляв казати покійний Хитрун Дік Ніксон, було б неправильно. Завдяки панові Толкіну двадцяте століття було під саму зав'язку забезпечене всіма необхідними ельфами і магами.

У 1967 році я не мав жодного уявлення про те, якою буде моя історія, але це не важило. Я був на сто відсотків упевнений, що

впізнаю її, коли вона проходитьиме повз мене на вулиці. Мені було дев'ятнадцять, і я був гордовитий. Авжеж, я був досить зарозумілий, щоб відчутти, буцімто ще можна трохи почекати на прихід музи й появу мого шедевра (я не сумнівався, що так і станеться). Схоже, в дев'ятнадцять років людина має право на самовпевненість — о цій порі час зазвичай іще не починає свою паскудну підривну діяльність, позбавляючи вас волосся і кидка в стрибку, як співають у популярній пісні кантрі. Та насправді час забирає значно більше. У 1966 і 1967-му я цього не знав, та навіть якби знав, то мені було б начхати. Я ще міг собі уявити (ледве-ледве), як мені виповниться сорок, але п'ятдесят? Ні. Шістдесят? Та ні в якому разі! Про шістдесят років не могло бути й мови. І це цілком природно, коли тобі дев'ятнадцять. Дев'ятнадцять — це такий вік, коли ти кажеш: «Дивіться, я курю тринітротолуол і п'ю динаміт, і якщо ви знаєте, що для вас добре, то геть з дороги — бо ось іде Стіві!»

Дев'ятнадцять — егоїстичний вік, пора обмежених турбот. Я був вельми амбітний і прагнув досягти вершин. І це все, що мене хвилювало. Я мав друкарську машинку, яку переносив із одного задрипаного помешкання до іншого, завжди з пакетиком марихуани в кишені і з посмішкою на обличчі. Компроміси середнього віку були далекою перспективою, образи літнього віку — за лінією горизонту. Мов ліричний герой тієї пісні Боба Сегера про те, що зараз вони звикають продавати вантажівки, я почувався безмежно могутнім і надзвичайно оптимістичним. У кишенях вітер гуляв, але в голові роїлися думки, котрі я хотів висловити, а душа була переповнена історіями, які я хотів розказати. Зараз це звучить банально, але тоді здавалося дивовижним. Я почувався дуже крутим. Понад усе на світі хотів прорвати оборону своїх читачів, здобути над ними перемогу, змусити захоплюватися і змінити їх назавжди, орудуючи тільки сюжетом, більше нічим. І я відчував, що мені під силу це зробити. Що я просто створений для цього.

Наскільки помпезно це все звучить? Сильно чи не дуже? Хай там як, я не вибачаюся. Мені було дев'ятнадцять. У моїй бороді не було жодного сивого пасма. Я мав три пари джинсів, пару чобіт, думку про те, що світ — це моя устриця, і за двадцять наступних років не сталося нічого такого, що могло б мене переконати у помилковості поглядів. А потім, десь років у тридцять дев'ять, почалися проблеми: алкоголь, наркотики, нещасний випадок на дорозі, через який у мене змінилася хода (та й не тіль-

ки). Все це я вже детально описував і тут не повторюватимуся. Крім того, вам однаковісінько, правда? Врешті-решт світ ви-ставляє на вашому шляху підлого Патрульного, щоб уповільни-ти ваш розвиток і показати, хто тут господар. Ти, читачу, поза сумнівом, зустрів уже свого Патрульного (або у тебе ще все попереду). Я зустрів свого і впевнений, що він іще повернеться. Бо знає мою адресу. Це неприємний хлопець, Поганий Лейте-нант, запеклий ворог наркотиків, трахання, гордощів, амбіцій, гучної музики — усього, що властиво дев'ятнадцяти рокам.

Але я й досі вважаю, що то був дуже гарний вік. Може, навіть найкращий період життя. Цілу ніч можеш танцювати рок-н-рол, а коли музика стихне і з голови вивітриться пиво, ти в змозі думати. І мріяти про велике. Підлий Патрульний зрештою вкаже вам на ваше місце, і якщо почати з малого, то коли він із вами розбереться, від вас точно не залишиться й мокрого місця. «Ще один готовий!» — вигукне він і покрокує далі з книжкою квитанцій у руці. Тож трохи (чи навіть багато) зарозумілості — не так вже й погано, хоча ваша мати, поза сумнівом, не цього вас учила. Моя так точно. «Гординя призводить до падіння, Стівене», — казала вона... а потім я з'ясу-вав — десь у віці 19 помножити на два, — що падіння неминуче. Ти падаєш сам чи тебе зіштовхують у канаву. В дев'ятнадцять у тебе можуть перевірити документи в барі й звеліти забиратися до дідька, виставити твої вибачення (і дупу, яка теж шкодує) назад на вулицю, але, бігме, ніхто не перевірить у тебе посвідчення, коли ти почина-єш писати картину, вірша чи розповідати історію, і якщо ти, чита-чу, зараз дуже молодий, то не дозволяй старшим і (на їхню думку) ліпшим переконати тебе в протилежному. Авжеж, ти ніколи не бу-вав у Парижі. Так, ти ніколи не бігав з биками у Памплоні. Звісно, ти шмаркач, у якого лишень три роки тому почало рости волосся під пахвами — то й що з того? Якщо від самого початку ти будеш недооцінювати себе, то що станеться з тобою, коли ти подорослі-шаєш? Давай, уперед, і не слухай, що тобі кажуть, — ось що я думаю. Сядь і викури цю сигарету до кінця.

2

Гадаю, письменники-романісти поділяються на дві категорії (включаючи ту, до якої наприкінці 1970-х, як новачок, належав

і я). Ті, хто дотримуються більш літературного, тобто «серйозного» боку цієї праці, розглядають кожну ймовірну тему в світлі такого питання: «Що означатиме написання такої історії особисто для мене?» Ті ж, чия доля (або *ка*, якщо вам це більше до вподоби) — писати масові романи, схильні ставити зовсім інше питання: «Що означатиме написання такої історії для інших?» «Серйозний» романіст шукає відповідей і ключів до власної особистості, «масовий» письменник — читацьку аудиторію. Обидва різновиди літераторів однаково егоїстичні. Я знав багатьох із них, тож б'юся об заклад на свій годинник.

Хай там як, здається, що навіть у дев'ятнадцять років я відносив історію Фродо і його намагань позбутися Одного Велико-го Персня до другої категорії. То були пригоди купки пілігримів, більшість із яких походила з Британії, на тлі обрамлення, у якому вгадувалися елементи давньоскандинавської міфології. Мені сподобалася ідея подорожі — чесно кажучи, я був од неї у захваті, — але мене геть не цікавили ні Толкінові витривалі сільські парубки (не те щоб вони мені не подобалися, навпаки), ні лісисті скандинавські пейзажі. Якби я спробував просуватися в цьому напрямку, то мене б неминуче спіткала невдача.

Тож я чекав. На початку 1970-х мені вже було двадцять два, і в бороді почали з'являтися перші пасма сивини (гадаю, це було якось пов'язано з тим, що я викурював по дві з половиною пачки «Пел-Мела» на день). Та навіть у двадцять два роки ти можеш дозволити собі чекати. У двадцять два час іще на твоєму боці, хоча той гидкий Патрульний вже поряд і розпитує про тебе сусідів.

А тоді якось, у майже порожньому кінотеатрі («Біжу» в Бангорі, штат Мен, якщо це має якесь значення), я подивився фільм режисера Серджіо Леоне. Називався він «Хороший, Поганий, Злий». Не минуло ще й половини стрічки, як я зрозумів, що хочу написати роман, у якому толкінівський зміст пошуків пригод і чаклунства поєднувався б із леонівським майже до абсурду величавим обрамленням вестерну. Якщо ви дивилися цей ексцентричний вестерн по телевізору, то не зрозумієте, про що мені йдеться, — можете голосно репетувати про незгоду, але це правда. На екрані кінотеатру, через проектор із належними лінзами Panavision, «Хороший, Поганий, Злий» виглядає епічною сагою, що може змагатися з «Бен Гуром». Зріст Клінта Іствуда сягає п'яти метрів, кожна волосина шорсткої, мов дрiт, щетини на його обличчі виступає

вперед, наче молоде червоне дерево. Борозни навколо рота Лі ван Кліфа глибокі, немов каньйони, а на дні кожного з них міг би бути тонкохід (дивіться книгу «Чаклун та сфера»). Пустельні декорації простягаються аж до орбіти планети Нептун. А дуло кожного пістолета виглядає не меншим за тунель «Голанд».

Навіть більше, ніж тло, мені потрібне було відчуття епічного, апокаліптичного простору. Те, що Леоне ні біса не знав про географію Америки (за словами одного з персонажів, Чикаго — це десь поблизу Фенікса, штат Аризона), додало картині відчуття дивовижного зміщення у просторі. Сповнений ентузіазму (того стибу, на який, гадаю, здатна тільки молода людина), я хотів написати не просто товсту книжку, а найдовший масовий роман у історії людства. Мені це не вдалося, але я відчув, що старт непоганий. «Темна вежа», томи один-сім, справді становить одну історію, і перші чотири книги тягнуть на понад дві тисячі сторінок у м'яких обкладинках. Останні три томи — це ще дві тисячі п'ятсот сторінок рукопису. Я не хочу сказати, що обсяг має якесь відношення до якості, а просто маю на увазі, що намагався написати епічну сагу, і певною мірою це в мене вийшло. Якби ви запитали мене, звідки таке бажання, я б не зміг відповісти. Можливо, частково це пояснюється тим, що так зростають американці: будуй найвище, копай найглибше, пиши найдовше. І це почухування потилиці, коли постає питання мотивації? Здається мені, це теж частина американського життя. Врешті-решт все закінчується тим, що ми кажемо: «На той час це здавалося не такою вже й поганою ідеєю».

3

Ще один аспект дев'ятнадцятиліття, якщо вас це потішить: як на мене, то це вік, у якому багато хто з нас застрягає (розумом та почуттями, якщо не фізично). Роки спливають, і одного дня ти дивишся у дзеркало зі справжнісіньким збентеженням. «Чому це в мене на обличчі такі зморшки? — дивуєшся ти. — Звідки це ідіотське пузце? Чорт, мені ж усього дев'ятнадцять!» Не надто оригінальна думка, але збентеження не стає від цього меншим.

Час сріблить твою бороду, час віднімає у тебе кидок у стрибку, і все це відбувається, поки ти вважаєш, дурнику, що він досі на твоєму боці. Логічній частині твого ества це добре відо-

мо, але серце відмовляється у це вірити. Якщо тобі пощастить, той самий Патрульний, котрий оштрафував тебе за перевищення швидкості та надмірні розваги, піднесе тобі до носа нашатир. Щось подібне сталося й зі мною під кінець двадцятого століття. Сталося у подібі фургона «Плімут», що збив мене у придорожню канаву в моєму рідному місті.

Десь через три роки після того нещасного випадку я підписував книжки на презентації роману «Майже як бьюік» у крамниці «Бордерс» у Дерборні, штат Мічиган. Коли підійшла черга одного хлопця, він сказав, що дуже-дуже радіє, що я залишився живий. (Мене це дуже зворушує і відбиває охоту думати «Чого ти, в біса, не здох тоді?»)

«Я був зі своїм близьким другом, і раптом ми почули, що вас збили. Ми просто затрясли головами і почали наперебій говорити: “А як же Вежа, вона хилиться, падає, ооох, блін, він уже ніколи її не закінчить!”»

Щось подібне спадало на думку й мені. Тривожна думка про те, що, збудувавши Темну вежу в колективній уяві мільйонів читачів, я, можливо, несу відповідальність за її безпеку доти, доки читачам хочеться про неї читати. Це може тривати лише п'ять років, а може й п'ятсот — звідки мені знати? Схоже, що в романів фентезі, як поганих, так і хороших (навіть зараз хтось десь, імовірно, почитує «Вампіра Варні» чи «Монаха»), довге життя. Роландів захист Вежі полягає у тому, щоб спробувати відвернути загрозу од Променів, які її тримають. А мені (я збагнув це після аварії) доведеться зробити це, закінчивши історію про стрільця.

Під час тривалих пауз між написанням і публікацією перших чотирьох романів серії «Темна вежа» я отримував сотні листів типу «як вам не соромно, це ви в усьому винні». У тисяча дев'ятсот дев'яносто восьмому (інакше кажучи, коли я працював, помилково вважаючи, буцімто мені досі дев'ятнадцять) прийшов лист від вісімдесятидворічної бабці: «Не хочу діймати вас своїми турботами, АЛЕ!!! зараз дуже слаба». Бабуся повідала мені, що їй, мабуть, залишилося жити усього рік («од сили чотирнадцять місяців, у мене рак — пішли метастази»). Оскільки вона не сподівалася, що я спеціально для неї закінчу історію Роланда, то просто питала, коли моя ласка (ласка!), чи не розповім я їй, чим усе закінчиться. Від одного рядка у мене просто стислося серце (хоч і не досить сильно для того, щоб знову

сісти за писання) — це була її обіцянка «не казати ні одній живій душі». За рік по тому, можливо, після нещасного випадку, внаслідок якого я опинився у лікарні, одна моя помічниця, Марша Діфіліппо, отримала листа від чоловіка, засудженого до страти в Техасі чи Флориді, котрий хотів знати те саме: чим усе закінчиться? (Він обіцяв забрати таємницю з собою в могилу, від чого моє тіло взялося сиротами.)

Якби на те моя воля, я б дав обом цим людям те, що вони в мене просили, — стислу версію подальших пригод Роланда, але, на жаль, у мене не було такої можливості. Я просто не знав, як усе обернеться для стрільця та його друзів. Для того щоб знати це, я мусив писати. Колись я тримав у голові короткий начерк, але потім згубив. (Та байдуже — мабуть, він усе одно не вартий був ані шеляга.) Все, що в мене залишилося, — кілька записів («Чусіт, чисіт, чосик, щось-щось-кошик» — так написано на одному із цих аркушів, який лежить у мене на столі, поки я пишу ці рядки). З часом, починаючи з липня дві тисячі першого, я знову почав писати. На ту мить я вже твердо знав, що мені не дев'ятнадцять і мені не минути жодного з тілесних ушкоджень, які можуть спіткати людину. Я розумів, що мені буде шістдесят, а може, навіть сімдесят. І хотів закінчити свою історію, поки гидкий Патрульний не прийде по мене востаннє. Наміру зостатися в пам'яті людей із чимось на кшталт «Кентерберійських оповідань»¹ та «Таємниць Едвіна Друда»² в мене не було.

Результат — на краще це чи на гірше — лежить перед тобою, Постійний Читачу, незалежно від того, чи ти приступаєш до першого тому, чи готуєшся почати том п'ятий. Подобається це тобі чи ні, історія Роланда вже закінчена. Сподіваюся, ти отримаєш від неї насолоду.

Що ж до мене, то я відірвався на повну катушку.

Стівен Кінг
25 січня 2003 року

¹ «Кентерберійські оповідання» — незакінчена збірка прозових і віршованих оповідок, написаних Джефрі Чосером у XIV столітті. — *Тут і далі прим. пер.*

² «Таємниці Едвіна Друда» — детективний роман Чарльза Діккенса, який письменник не встиг закінчити, бо його спіткала смерть.

НАБЛИЖЕНИЯ

КОРОТКО ПРО ЗМІСТ ПОПЕРЕДНІХ РОМАНІВ

«Чаклун та сфера» — четвертий том довжелезного циклу, джерелом натхнення для якого стала епічна поема Роберта Браунінга «Чайльд Роланд до Вежі Темної прийшов».

У першому томі, що має назву «Стрілець», розповідається про те, як Роланд із Гілеаду переслідує й нарешті наздоганяє Волтера — чоловіка в чорному, який вдає з себе друга Роландового батька, але насправді прислуговується могутньому чаклунові Мартену. Втім, упіймати це напівлюдське створіння — не остаточна мета Роланда, це радше засіб досягти мети: стрілець хоче добутися Темної вежі, де сподівається зупинити прискорене руйнування Серединного світу, можливо, навіть повернути його у зворотний бік.

Роланд — лицар, останній зі своєї когорти, лицар, одержимий Вежею, яка стала для нього єдиною метою існування. Саме таким він постає перед нами вперше. Ми дізнаємося, що він був змушений рано пройти випробування на дорослість — його спонукав до цього Мартен, який звабив Роландову матір, зробивши її своєю коханкою. Мартен щиро сподівається, що Роланд не витримає випробування і його відішлють «на захід», а батькові револьвери назавжди зостануться тільки в мріях хлопця. Проте Роланд уцент руйнує Мартенові плани, бо гідно витримує випробування... здебільшого тому, що мудро обрав собі зброю.

Ми також знаємо, що у якийсь дивний і страшний спосіб світ Роланда у своїй основі пов'язаний із нашим. Спершу цей зв'язок виринає на поверхню, коли на придорожній станції в пустелі Роланд зустрічає Джейка, хлопчика з Нью-Йорка 1977 року. З нашого світу відкриваються проходи в світ Роланда,

і, як виявляється, одним із таких проходів є смерть. Саме через неї Джейк потрапляє до Серединного світу — його штовхають на проїжджу частину Сорок третьої вулиці, де хлопчика розчавлює колесами автомобіль. Його вбивцею став чоловік на ім'я Джек Морт... але тільки тієї миті його свідомістю керував інший — старий Роландів ворог, Волтер.

Та не встигають Джейк із Роландом дістатися до Волтера, як хлопчик знову помирає. Цього разу через Роланда: поставши перед вибором між своїм символічним сином і Темною Вежею, стрілець обирає Вежу. Перед тим, як впасти у прірву, Джейк каже: «Вперед. Цей світ не єдиний, існують інші».

Фінальне протистояння між Роландом і Волтером відбувається неподалік Західного моря. У довгу ніч розмови чоловік у чорному пророкує Роландове майбутнє за допомогою дивної колоди карт таро. Особливу увагу Роланд мусить звернути на три карти — В'язня, Даму тіней і Смерть («але не для тебе, стрільцю»).

Другий том, «Крізь час», починається на березі Західного моря невдовзі після того, як Роланд прокидається після сутички з запеклим ворогом і бачить, що Волтер давно мертвий, перетворився на мощі там, де й без того повно кісток. На виснаженого стрільця нападає орда жагерливих «омаромонстрів», і, не встигаючи порятуватися втечею, він зазнає тяжких поранень та втрачає два пальці правої руки. Отрута від укусів потрапляє в кров, і, просуваючись на північ узбережжям Західного моря, Роланд слабне. Можливо, смерть уже дихає йому в потилицю.

Дорогою він натрапляє на троє дверей, які стоять просто на пляжі. Вони відчиняються в місто нашого світу, Нью-Йорк, у три різні часові проміжки. З 1987 року Роланд видобуває Едді Діна, в'язня, бранця героїну. З 1964-го — Одетту Сюзанну Голмс, жінку, що втратила нижні кінцівки під колесами поїзда метро... і то не був нещасний випадок. Вона достоту Дама тіней, бо всередині молодой чорношкірої активістки руху за права людини, якою її знають друзі, криється друге «я» — злобна істота на ім'я Детта Волкер. І коли Роланд видобуває її в Серединний світ, це жорстоке, підступне й винахідливе створіння твердо вирішує вбити стрільця й Едді.

Треті двері ведуть до міжчасся — в 1977 рік, де Роланд входить у диявольську свідомість Джека Морта, який уже не раз, а двічі завдав Одетті/Детті болю. «Смерть, — провістив чоловік у чор-

ному, — але не для тебе, стрільцю». Одначе Морт — не той третій, про кого казав Волтер. Роланд перешкоджає Мортові вбити Джейка Чемберза, і невдовзі Морт гине під колесами того-таки поїзда, що відтяв ноги Одетті в 1959-му. Відтак Роланд неспроможний видобути маніяка в Серединний світ, але він не шкодує про це, бо такої істоти йому не треба.

Втім, на того, хто насмілився опиратися майбутньому, чекає покарання, чи не так? «Ка, шмаркачу, — сказав би на це старий Роландів учитель Корт, — це велике колесо, яке завжди обертається. Не раджу тобі стояти перед ним, коли це станеться, бо воно тебе розчавить і твоїй порожній довбешці й усьому тому непотребу, що в тебе в пузі, настане кінець».

Тож Роланд має здогад, що Едді й Одетта — це трое, бо ж особистість Одетти роздвоєна. Втім, коли Одетта й Детта зливаються воедино в Сюзанні (цим варто завдячувати любові й відвазі Едді), то стрілець починає розуміти, що третього ще не видобуто. Йому відомо ще дещо: думки про Джейка, хлопчика, який, помираючи, сказав йому про інші світи, не дають стрільцеві спокою, вони буквально шматують його. Половина його «я» вважає, що хлопчика взагалі ніколи не було, що це виплід фантазії. Заввадивши Джекові МОРТУ задля вбивства штовхнути Джейка під машину, Роланд створив часовий парадокс, який тепер мучить стрільця, ні на мить не полишаючи його думки. А в нашому світі від того самого потерпає Джейк Чемберз.

Із цього парадоксу починається третій том циклу — «Загублена земля». Вбивши велетенського ведмедя, якого звали чи то Мір (таке ймення йому дав стародавній народ, що трепетав перед ним від страху), чи то Шардик (так його нарекли Великі Древні, які його створили, — бо ж ведмідь виявився кіборгом), Роланд, Едді й Сюзанна йдуть ведмежою стежиною й відкривають Шлях Променя. Цих променів існує шість — вони сполучають між собою дванадцять порталів, які позначають межі Серединного світу. Стрілець вірить, що в тому місці, де промені перетинаються, — в центрі Роландового світу або ж навіть усіх світів разом узятих, — він і його друзі нарешті знайдуть Темну вежу.

На той час Едді зі Сюзанною вже перестали бути бранцями у світі Роланда. Закохані, вони невдовзі самі стануть стрільцями, тож тепер з головою поринають у пригоди й з доброї волі простують за Роландом Шляхом Променя.

У велемовному кружалі неподалік Порталу Ведмедя час відновлює звичний плин, герої знаходять розв'язання для парадоксу і видобувають на світ справжнього третього. Джейк, Едді, Сюзанна й Роланд здійснюють небезпечний обряд, упродовж якого поводяться гідно й пам'ятають лица своїх батьків, а в кінці обряду Джейк знову потрапляє до Серединного світу. Невдовзі Джейк потоваришує з пухнастиком-шалапутом, і їх стане п'ятеро. Шалапути, які зовні скидаються на покруч борсука, єнота й собаки, вмійють трохи розмовляти. Джейк називає нового друга Юком.

Шлях приводить мандрівників до Лада, занедбаного міста, де ведуть свою стародавню війну вцілілі дегенерати з двох ворожих кланів — Юнів і Сивих. Перш ніж потрапити до великого міста, вони приходять до містечка під назвою Річкове Перехрестя, у якому досі живе дехто з його древніх мешканців. Ці люди впізнають у Роланді втілення давнини, часів, коли світ ще не зрушив з місця, і з почестями приймають стрільця та його супутників. Старі розповідають їм про монорейковий поїзд, який, можливо, досі курсує між Ладом і спустошеною землею, уздовж Шляху Променя, прямуючи до Темної Вежі.

Зачувши цю новину, Джейк лякається, але подиву не відчуває. Перед тим, як Роланд видобув його з Нью-Йорка, він отримав у книжковій крамниці, власником якої був чоловік із промовистим прізвищем Кельвін Тауер (тобто Вежа, Кельвін «Вежа»), дві книжки. Одна з них — книга загадок, із якої вирвано відповіді. Друга, «Чарлі Чух-Чух», — дитяча книжка про поїзд. Певно, багато хто вирішив би, що це кумедна маленька казка... але для Джейка в історії Чарлі немає нічого смішного. Навпаки — вона страшна. А Роландові відомо ще дещо: Високою Мовою його світу слово «чар» означає смерть.

Тігонька Таліта, матріарх народу з Річкового Перехрестя, обдаровує Роланда срібним хрестом, і мандрівники знову вирушають у путь. Неподалік від Лада вони натрапляють на рештки літака з нашого світу — німецького винишувача 30-х років ХХ століття. В кабіні пілота сидить мумія велетня, в якому вони впізнають напівміфічного принца-ізгоя — Давида Спритного. Сумнівів, що це він, майже не лишається.

Під час переходу через напівзотлілий міст, який поєднує два береги річки Сенд, Джейк і Юк мало не падають у воду. Цей випадок відвертає увагу Роланда, Едді й Сюзанни, а тим часом до

них вискакує розбійник на ім'я Гешер — він у край небезпечний, хоч і перебуває на порозі смерті. Викравши Джейка, він тягне його до підземної криївки Сивих, де засів останній їхній лідер, Цок-Цок, чие справжнє ім'я — Ендрю Спритний; він правнук чоловіка, що загинув, намагаючись посадити літак з іншого світу.

Роланд вирушає на пошуки Джейка, взявши собі за проводиря Юка, а Едді зі Сюзанною тим часом знаходять Колиску Лада, де прокидається Блейн Моно. Блейн — останнє наземне знаряддя величезної комп'ютерної системи, що стоїть у підземеллях Лада, і в його житті залишився один-єдиний інтерес: загадки. Блейн обіцяє відвезти мандрівників до останньої зупинки поїзда, якщо вони будуть спроможні розгадати його загадку. Інакше, каже Блейн, вони вирушать у останню подорож до тієї галявини, де закінчується земний шлях... іншими словами, помруть. Та, якщо це станеться, вони не нудьгуватимуть, бо Блейн підкине їм компанію, випустивши нервово-паралітичний газ, який уб'є всіх, хто ще залишився в Ладі, — Юнів, Сивих і стрільців, різниці немає.

Роланд рятує Джейка, водночас припускаючись помилки: він хибно вважає, що Цок-Цок мертвий. Але це не так. Напівсліпого, з жахливою раною на обличчі, його рятує чоловік, який називається Річардом Фанніном. Утім, Фаннін каже, що в нього є ще одне ім'я — Вічний Чужинець. Демон, про якого попереджав Роланда Волтер.

У Колисці Лада Роланд із Джейком возз'єднуються з Едді та Сюзанною, і жінка (з невеличкою допомогою «тієї сучки» Детти Волкер) розгадує Блейнову загадку. Грати відчиняються перед ними, пропускаючи до поїзда, і вони змушені ігнорувати застереження переляканого *альтер его* Блейна, психічно здорового, проте фатально слабкого «я» (Едді охрещує цей голос Маленьким Блейном). Але марно: у вагоні вони дізнаються, що Блейн має намір вчинити самогубство, забравши їх разом із собою. Той факт, що розум, який керує монопоїздом, існує насправді не в ньому, а в комп'ютерах, які невдовзі залишаться далеко позаду, під містом, що перетворилося на бійню, не матиме жодного значення, коли рожева куля зійде з рейок на швидкості понад вісімсот миль за годину.

У них є лише один шанс вижити: це Блейнова любов до загадок. Роланд із Гілеаду пропонує відчайдушну угоду. Цією угодою закінчується «Загублена земля», і нею ж починається «Чаклун та сфера».

Ромео: Клянусь цим місяцем благословенним,
Що сріблом облива верхи дерев...

Джувльєтта: О, не клянися місяцем зрадливим,
Який так часто свій міняє вигляд,
Щоб і твоя любов так не мінялась.

Ромео: То чим я поклянусь?

Джувльєтта: Не треба зовсім.
Або, як хочеш, поклянись собою —
Душі моєї чарівним кумиром, —
І я повірю¹.

Вільям Шекспір. Ромео і Джувльєтта

На четвертий день, на превелику її [Дороті] радість, Оз погодився її прийняти і, коли вона переступила поріг тронної зали, приязно з нею привітався.

— Сідай, дитинко. Здається, я придумав, як тобі вибратися звідси.

— І повернутися додому в Канзас? — з надією спитала вона.

— Ну, щодо Канзасу я не можу нічого обіцяти, — сказав Оз, — бо не маю ані найменшого уявлення, де це...

Л. Френк Баум. Чарівник Країни Оз

Спитав я вітру, що багато пам'ятав:
Чи до снаги мені все те, що я обрав.
Подумай спершу, потім в бій.
Солдат, що смак старих часів згадав!

Роберт Браунінг. Чайльд Роланд до Вежі Темної прийшов

¹ Переклад Ірини Стешенко.

ПРОЛОГ

БЛЕЙН

— ЗАГАДАЙТЕ МЕНІ ЗАГАДКУ, — попросив Блейн.

— Пішов ти, — спокійно, не підвищуючи голосу, відповів Роланд.

— **ЩО ТИ СКАЗАВ?** — від такої неочікуваної відповіді голос Великого Блейна став дуже схожий на голос його близнюка, про чие існування він навіть не підозрював.

— Я сказав: пішов ти, — спокійно повторив Роланд. — Якщо ти не розумієш, то я можу розтлумачити. Ні. Відповідь — ні.

Блейн надовго замовк. А коли нарешті відповів, то не словами. Стіни, підлога й стеля вагона знову почали втрачати колір і матеріальність. За якихось десять секунд баронський вагон вкотре перестав існувати. Зараз вони летіли над гірським хребтом, який виднів на обрії, коли вони виїхали з міста: сталеві-сірі верхівки з убивчою швидкістю мчали їм назустріч, а потім раптово зникли, поступившись безплідним долинам, на яких, наче наземні черепахи, повзали велетенські жуки. Роланд побачив, як із печери раптом вискочило щось схоже на величезну змію, вхопило жука й потягло його назад у своє лігво. Ніколи в житті стрілець не бачив таких тварин і такої землі. Від цього видава мороз продирав по шкірі. Здавалося, Блейн завіз їх до якогось чужого, іншого світу.

— **МАБУТЬ, ТРЕБА ЗІЙТИ З РЕЙКИ ТУТ,** — сказав Блейн. Голос звучав розважливо, але Роланд чув, що під маскою роздумів вирує глибинна лють.

— **Мабуть,** — байдуже відповів стрілець.

Едді аж перекосило. Самими губами він розлючено зашепотів: «Що ти **РОБИШ?**» Але Роланд не звернув на нього ані найменшої уваги: він був зайнятий Блейном і чудово тямив, що робить.

— **ТИ ГРУБИЙ І ЗАРОЗУМЛІЙ,** — сказав Блейн. — **МОЖЛИВО, ТОБІ САМОМУ ЦІ ЯКОСТІ ЗДАЮТЬСЯ ЦІКАВИМИ, АЛЕ Я ІНШОЇ ДУМКИ.**

— Та ти мене ще грубим не бачив.

Знявши руки з колін, Роланд із Гілеаду повільно звівся на ноги. Він стояв начебто у повітрі, широко розставивши ноги, й тримав праву руку на поясі, а ліву — на сандаловому руків'ї револьвера. Він стояв так, як стояв безліч разів до того — на брудних вуличках всіма забутих містечок, у численних кам'янистих кан'йонах, де смерть чигає всюди, в незліченних темних салунах, де тхнуло прогірклим пивом і підгорілою старою олією. Це був просто черговий вирішальний поєдинок на безлюдній вулиці, от і все. Але цього було цілком досить. Кхеф, *ка* і *ка*-тет — сутичка завжди ставала центральним фактом його життя й віссю, навколо якої оберталосся колесо його власного *ка*. Цього разу зброєю в битві будуть слова, а не кулі, але це не мало значення. Все одно битва буде на смерть.

У повітрі тхнуло вбивством незгірш, ніж у болоті смердить падлом.

А потім його охопив шал битви, і стрілець втратив над собою контроль.

— Я можу назвати тебе абсурдною, пустоголовою, дурною, пихатою машиною. Я можу назвати тебе ідіотським створінням, у якому не більше сенсу, ніж у завиванні зимового вітру в дуплі трухлявого дерева.

— ПРИПИНИ.

Але Роланд пропустив Блейнову репліку повз вуха і вів далі тим самим спокійним тоном:

— Ти лише машина. Едді називає такі бляшанками. Якби ти був чимось більшим, я б тебе ще не так обізвав.

— Я НЕ ПРОСТО ЯКАСЬ ТАМ...

— Я міг би, приміром, назвати тебе членососом, але в тебе нема ні рота, ні члена. Я міг би сказати, що ти мерзенніший за наймерзеннішого волоцюгу, що повзав у найогиднішому у світі сміттєзвалищі, але навіть така істота краща за тебе — в тебе нема колін, щоб повзати, та й упасти на них ти не зможеш, бо не маєш жодного поняття про таку людську ваду, як милосердя. Я навіть не можу сказати, що ти трахав свою матір. Бо в тебе навіть матері не було.

Роланд замовк, щоб набрати в легені повітря. А його супутники навпаки — затамували подих. Навколо них панувала запаморочлива мовчанка Блейна Моно, враженого до глибини своєї комп'ютерної душі.

— Але я можу назвати тебе бездушним створінням, яке допустило, щоб його єдина подруга втопилася, боягузом, що ті-

шитись, коли катує дурнів і цілими натовпами вбиває невинних, розгубленим механічним гобліном, котрий обвішався шмарклями і...

— Я НАКАЗУЮ ТОБІ ЗАМОВКНУТИ, ІНАКШЕ Я ВБ'Ю ВАС УСІХ НА МІСЦІ!

Аж раптом Роландові очі спалахнули таким несамовитим снім полум'ям, що Едді з переляку сахнувся від нього. І невідразно почув, як зойкнули Джейк із Сюзанною.

— *Можеш убивати, але не смій мені наказувати!* — прогримів стрілець. — *Ти забув обличчя тих, хто тебе створив! Або вбий нас, або мовчи і слухай мене, Роланда з Гілеаду, сина Стівена, стрільця і володаря стародавнього краю! Не для того я за багато років пройшов тисячі миль, щоб сидіти тут і слухати твоє дитяче квиління! Затямив? А тепер ти слухай МЕНЕ!*

Якусь мить усі шоковано мовчали. Ніхто не наважувався навіть зігхнути. Роланд рішуче дивився поперед себе, високо підвівши голову й тримаючи руку на руків'ї револьвера.

Сюзанна Дін підняла руку й намацала на себе легку усмішку — так жінка перевіряє, чи добре сидить на ній новий одяг, наприклад капелюшок. Вона боялася, що це все, кінець життя, проте душу переповнював не страх, а гордість — гордість за Роланда. Скосивши погляд ліворуч, вона побачила, що Едді дивиться на стрільця, захоплено усміхаючись. Із Джейком усе було навіть простіше: він дивився з обожнюванням, чистим, як сльоза.

— Так йому! — прошепотів Джейк. — Нехай знає! Гад!

— Раджу тобі до нього прислухатися, Блейне, — докинув Едді. — У нього дах геть перекособочений. Не дарма ж його називають Скаженим Псом із Гілеаду.

Після довгої мовчанки Блейн нарешті спитав:

— ЦЕ ПРАВДА? ТЕБЕ ТАК НАЗИВАЛИ, РОЛАНДЕ, СИНУ СТВІВЕНА?

— Можливо, — відповів Роланд, спокійно стоячи в повітрі над безплідними передгір'ями.

— НАВІЩО ВИ МЕНІ, ЯКЩО ВІДМОВЛЯЄТЕСЯ ЗАГАДУВАТИ ЗАГАДКИ? — ображено запитав Блейн. Тепер у його голосі лунали буркотливі нотки невдоволеної дитини, якій дозволили не лягати спати допізна, а вона втомилася, та не хоче в цьому зізнатися.

— А я не казав, що ми відмовляємося.

— ХІБА НІ? — здивувався Блейн. — Я ЦЬОГО НЕ РОЗУМІЮ, АЛЕ АНАЛІЗ СОНОГРАМИ СВДІЧИТЬ ПРО ТЕ, ЩО В ЦИХ СЛОВАХ Є РАЦІОНАЛЬНИЙ ЗМІСТ. ПОЯСНИ, БУДЬ ЛАСКА.

— Ти сказав, що загадка потрібна тобі негайно, — відповів стрілець. — От я й відмовив. Через свою жадібність ти поводився непристойно.

— НЕ РОЗУМІЮ.

— Ти був нечемний. Це ти розумієш?

Повисла довга мовчанка — Блейн думав. Уже багато століть поспіль комп'ютер не стикався з якимось іншим виразом людських емоцій, крім невігластва, недбальства і забобонної запобігливості. А простої людської хоробрості він не бачив уже цілу вічність. Врешті-решт:

— ЯКЩО МОЇ СЛОВА ЗДАЛИСЯ ВАМ НЕЧЕМНИМИ, Я ВИБАЧАЮСЯ.

— Прийнято, Блейне. Але є ще одна, гірша проблема.

— ПОЯСНИ.

— Поясню, коли повернеш стіни. — Роланд сів, усім своїм виглядом демонструючи, що подальша суперечка, як і негайна смерть, немислима.

Блейн виконав його вимогу. Стіни знову стали кольоровими, краєвид — утілення нічних кошмарів — зник з-попід ніг. Плямка на карті вже блимала ближче до крапки, над якою стояв напис «Кендлтон».

— Гарзд, — сказав Роланд. — За грубість можна пробачити, Блейне, так мене вчили в юності. А от дурість не пробачають. Цього мене теж навчили.

— У ЧОМУ Ж Я ПРОЯВИВ ДУРІСТЬ, РОЛАНДЕ З ГІЛЕАДУ? — водночас і погрозливо спитав Блейн. І Сюзанна подумки побачила перед собою ласого kota, що причаївся біля мишачої нірки, метляючи хвостом і нетерпляче виблискуючи зеленими очима.

— У нас є те, що тобі треба, а єдина винагорода, яку ти за це пропонуєш, — смерть. Це дуже нерозумно з твого боку.

Блейн замислився і не озивався довго-предовго. А потім:

— ПРАВДУ КАЖЕШ, РОЛАНДЕ З ГІЛЕАДУ. АЛЕ ЯКІСТЬ ВАШИХ ЗАГАДОК НЕ ДОВЕДЕНА. ЗА ПОГАНІ ЗАГАДКИ Я ВАМ ЖИТТЯ НЕ ПОДАРУЮ.

Роланд кивнув.